

УДК 338.43:330.131.7(477)

Черевко В.Д., здобувач*[©]*Львівський національний університет ветеринарної медицини
та біотехнологій імені С.З. Гжицького*

МІНІМІЗАЦІЯ РИЗИКІВ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

В статті проаналізовано виникнення ризиків при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в сільському господарстві. Запропоновано напрямки мінімізації ризиків зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств на перспективу.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, сільськогосподарські підприємства, міжнародний ринок, ризики, стратегічне планування

Постановка проблеми: Нестабільність фінансового середовища, в умовах якого здійснюється зовнішньоекономічна діяльність сільськогосподарських підприємств призводить до появи ситуацій, за яких темпи торгівельно-закупівельної діяльності знижуються, що в свою чергу впливає на зниження економічної ефективності від участі у міжнародній торгівлі. Роль ризиків у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, окрім фінансової складової, пов'язана з тим, що вихід виробника на міжнародний ринок означає встановлення нових конкурентних відносин, що безпосередньо впливають на економічну ефективність підприємства. Отже проблема вивчення і аналізу ризиків зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств є надзвичайно актуальна для вітчизняного аграрного сектора.

Аналіз основних досліджень. Теоретичні, методологічні основи і принципи вивчення ризиків у вітчизняній економічній науці і практиці господарювання найкраще відпрацьовані методи оцінки ризиків у банківській сфері(кредитні ризики) і у сфері інвестиційного проектування, зокрема їх дослідженнями займалися Заруба А.Д., Вітлінський В.В., Попович В.М., Лопатовський В.Г., Гордієнко І.М., Кузьмін О.Є., Рум'янцев А.П. та інші вчені. Освоєння цього досвіту розпочате і в аграрній сфері. Ці наукові дослідження дуже важливі однак вони недостатньо розв'язують проблеми, пов'язані з особливостями міжнародного співробітництва підприємств аграрної сфери та потребують подальшого вдосконалення щодо методів оцінки ризиків стосовно певних виробничих ситуацій і видів діяльності, відсутні практичні рекомендації щодо способів управління ризиками, зокрема у сільському господарстві.

Мета статті - Провести аналіз виникнення ризиків при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарськими підприємствами та запропонувати можливі методи мінімізації ризиків в сільському господарстві.

* Науковий керівник – к.е.н., доцент Батюк Б.Б.

© Черевко В.Д., 2012

Виклад основного матеріалу. До основних передумов виникнення ризиків у здійсненні ЗЕД підприємствами агропромислового комплексу можна віднести: випадковість, відсутність інформації, недостатнє кадрове забезпечення тощо. Так, експорт сільськогосподарської продукції та результатів її переробки на світові ринки (за винятком країн СНД) потребує чіткої інформації про санітарні норми, показники якості, характеристики ринків тощо, доступ до яких часто можливий лише на іноземній мові, здебільшого англійській. До основних причин виникнення ризиків при здійсненні ЗЕД аграрними підприємствами можна віднести:

- нестабільність економічних та політичних процесів як в середині країни, так і в країнах - партнерах;
- відсутність повної і достовірної інформації про діяльність інших суб'єктів ЗЕД;
- відсутність збалансованості цілей усіх учасників і суб'єктів ЗЕД.



Рис. 1. Можливі причини виникнення ризиків сільськогосподарських підприємств, пов'язаних з здійсненням зовнішньоекономічної діяльності

Мінімізація ризиків зовнішньоекономічної діяльності – це складний процес, який включає в себе ряд етапів стратегічного планування. Одним із ефективних механізмів мінімізації ризиків здійснення зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарськими підприємствами, враховуючи значну частку дрібних товаровиробників з невеликими розмірами земельних угідь та однотипною структурою виробничої діяльності, є, на нашу думку, механізм об'єднання ризику, що становить собою метод зниження ризику, при якому ризики можливих витрат діляться між декількома партнерами, при цьому ризик для кожного зменшується.

На прикладі адміністративних районів Львівської області вважаємо за доцільним створення кластерів сільськогосподарських товаровиробників, що стали б центрами координації зусиль в сільському господарстві з активізації зовнішньоекономічної діяльності з країнами Європейського Союзу, залучення іноземних інвестицій в господарства цих районів та мінімізації економічних ризиків за рахунок їх об'єднання і розподілу.

Особливістю таких кластерів має бути регіональний принцип утворення, сільськогосподарські підприємства в межах адміністративних районів за рахунок використання земельних угідь, можуть використати переваги територіального розташування та близькості за схожістю виробництва (рис. 2). За географічною сконцентрованістю та на основі дендрограми кластерного аналізу адміністративних районів (з врахуванням подібності та дистанції) на перспективу можна виділити доцільність створення таких кластерів:

Кластер № 1 – Сокальський та Жовківський райони;

Кластер № 2 – Радехівський, Кам'янка-Бузький та Буський райони;

Кластер №3 – Бродівський, Золочівський, Перемишлянський та Пустомитівський райони.

Найбільш вразливими до впливу ризиків здійснення зовнішньоекономічної діяльності є великі сільськогосподарські підприємства, які самостійно здійснюють зовнішньоекономічну діяльність. Це пояснюється тим, що більшість таких підприємств орієнтована в основному напрямку на здійснення експортних операцій. Якщо невеликі виробники, реалізуючи продукцію трейдерам, не беруть прямої участі в зовнішньоекономічній діяльності, делегуючи відповідальність посередникам, то великі виробники повинні наперед страхувати ймовірні втрати від невиконання зобов'язань партнерами на міжнародному ринку. З іншої сторони, контролюючи всі процеси на етапах виробничої та маркетингової діяльності, учасник ЗЕД може оперативно реагувати на трансформаційні зміни зовнішнього середовища.

Для забезпечення стабільності підприємства та захисту його від укладання договірних відносин із неплатоспроможним або несумлінним контрагентом було доцільно розробляти механізм вибору оптимального партнера. Важливу роль в процесі вибору оптимального партнера відіграє територіальне розташування аграрного підприємства. Так, прикордонне

розташування Львівської області, на відміну від центральних областей, створює більш сприятливі умови співпраці з партнерами як з країн Європейського Союзу, так Росією і Республікою Білорусь.



Рис.2. Кластерна організація аграрного сектору Львівської області (розробка автора)

Вважаємо, що для українських сільськогосподарських підприємств на регіональному рівні оптимальною стратегією поведінки в умовах мінливого ринкового середовища буде:

1. використання експортного потенціалу галузі: нарощування обсягів виробництва зерна за рахунок підвищення урожайності сільськогосподарських культур; використання нових сортів рослин; дотримання сівозмін; підвищення якості продукції; співпраці зернотрейдерів з невеликими господарствами в напрямку забезпечення останніх насіннєвим матеріалом, засобами захисту рослин тощо;

2. захист власних інтересів через громадські організації та об'єднання виробників у бік зниження адміністративного тиску та послаблення податкового навантаження на виробника;

3. диверсифікація виробництва в напрямку виробництва продукції, для якої характерним є негативне сальдо міжнародної торгівлі, що дасть змогу закріпити позиції на внутрішньому ринку, диверсифікувати ризики

зовнішньоекономічної діяльності (у тому числі за рахунок виробництва м'яса та м'ясопродуктів);

4. вирішення проблеми відсутності належної інфраструктури зберігання продукції (зерна, овочів, фруктів тощо), демонополізація елеваторів та баз зберігання.

У табл.3 запропоновані заходи щодо мінімізації ризиків аграрних підприємств, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, згідно класичної класифікації ризиків зовнішньоекономічної діяльності.

Таблиця 3

Напрямки мінімізації ризиків зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств*

Вид ризику	Характеристика	Напрямки мінімізації
Фінансові умови ризиків	<ol style="list-style-type: none"> Інфляція та зростання цін Банкрутство покупців Зміна курсу валют Неконвертованість валют Зміни оподаткування експортно-імпортних операцій Валютні обмеження на експорт/імпорт Зміна процентної ставки по кредитах Неплатоспроможність та невиконання зобов'язань підрядниками ЗЕД 	<ul style="list-style-type: none"> створення стабілізаційних фондів; зниження собівартості сільськогосподарської продукції; страхування врожаїв диверсифікація виробництва та каналів збуту; укладення довгострокових угод; збільшення площі с.-г. угідь; створення спільних підприємств використання лізингових операцій підвищення кваліфікації персоналу
Економічні чинники, що обумовлюють ризики ЗЕД	<ol style="list-style-type: none"> Економічна нестабільність Зниження темпів виробництва (в суспільстві в цілому) Зниження темпів розвитку експортного виробництва Зниження рівня доходів населення Невиконання зобов'язань партнерів по поставці сировини та матеріалів Нестабільність ринку Регресивна структура експорту та імпорту 	<ul style="list-style-type: none"> здійснення інноваційної діяльності, співпраця з науково-дослідними установами; випуск екологічно чистої продукції, дотримання норм і стандартів Європейського Союзу з питань якості; розширення асортиментної лінійки, застосування нових сортів сільськогосподарських культур; формування позитивного іміджу в очах споживачів; динамічний контроль за нестабільним зовнішнім ринком; лімітування видів діяльності або продукції, що випускається; вдосконалення системи інформаційного забезпечення ЗЕД та участь у виставках
Політичні чинники ризиків ЗЕД	<ol style="list-style-type: none"> Зміни в національному законодавстві Зміни в митному регулюванні країн-партнерів Обмеження на міжнародну міграцію робочої сили Адміністративні заходи регулювання експорту та імпорту Політична нестабільність країн-партнерів ЗЕД Регулювання ЗЕД місцевими органами влади Громадянські та воєнні заворушення 	<ul style="list-style-type: none"> підвищення кваліфікації працівників; страхування ризиків; передача ризиків
Чинники ризику, пов'язані з організацією ЗЕД	<ol style="list-style-type: none"> Помилки в розробці концепції зовнішньоекономічної операції Недостатнє врахування місцевих чинників ЗЕД Зміни в проекті 	<ul style="list-style-type: none"> динамічний аналіз операцій ЗЕД на всіх етапах; створення відділу з оцінки та управління ризиками; прийняття рішення

	зовнішньоекономічної операції	
4.	Наявність браку в роботі ЗЕД	

* вдосконалено автором на основі Румянцев А.П. Зовнішньоекономічна діяльність – С.193.

Окрім наведеної класифікації виділяють стихійні лиха, екологічні умови та соціальні чинники як джерела ризиків. На рис. 3. наведено послідовність здійснення контролю за ризиками зовнішньоекономічної діяльності на підприємствах – учасниках ЗЕД.

Чимало ризиків зовнішньоекономічної діяльності пов'язані з недостатнім рівнем фінансового забезпечення підприємств аграрної сфери, тому на нашу думку процеси інвестування є важливою складовою подальшого розвитку підприємств - учасників зовнішньоекономічної діяльності.

Найбільш не прогнозованими ризиками є ті, які містять політичний чинник ризику. Прикладом такого виду ризику є прийняття Верховною Радою України 7 жовтня 2011 року Закону України “Про затвердження ставок вивізного (експортного) мита на окремі види сільгоспкультур”, яким скасувала експортні мита на пшеницю і кукурудзу. Разом з тим не передбачено введення мита на експорт соєвих бобів, насіння ріпаку та олії. Експортне мито на ячмінь залишилося в розмірі 14%, але не менше 23 євро / т до 1 січня 2012.

В цілому державні заходи в сфері сільського господарстві повинні враховувати можливості і загрози здійснення зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарськими підприємствами.

Висновки. Сучасні темпи розвитку економіки гостро ставлять питання аналізу і мінімізації ризиків при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств. Ризиком необхідно управляти, тобто використовувати різні методи, які дозволяють в певній мірі прогнозувати настання ризикованої ситуації і приймати заходи для зниження ступеня ризику. Вивчення природи, джерел, розмірів і наслідків ризиків необхідне для прийняття найефективніших управлінських рішень на сільськогосподарському підприємстві. Особливо виникає необхідність оцінки ризику для запобігання досягнення підприємством межі банкрутства, в критичних ситуаціях, при жорстких обмеженнях фінансових ресурсів. Отже оцінений ризик допомагає уникнути нових втрат, або принаймні зменшити їх.

Література

1. Мировой финансовый кризис и его угрозы для инвестиций в АПК Украины // АПК-Информ. - №40(620) – С.30-31.
2. Российскому и украинскому аграрному рынку нужны деньги // АПК-Информ. - №44(624) – С.22-25.
3. Зовнішня торгівля Львівщини. Статистичний збірник . – Львів, 2010 – 29с.
4. Седлак Я. Мировая экономика: возможность неожиданных потрясений // Проблемы теории и практики управления. – 2001. - №5. – С.8-13.
5. Кузьмін О.Є. та ін. Управління ризиками в інноваційній діяльності: Навч.-метод. посібник – Львів: Видавництво НУ “Львівська політехніка”, 2009. – 176с.

6. Гордієнко І.М. Ризики у міжнародних вантажоперевезеннях. / І.М.Гордієнко – В. зб Ризикологія в економіці та підприємстві. -К.:КНЕУ, Академія ДПС України, 2001. – С.103-104.

Summary

Cherevko V.D.

*Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnology
named after S.Z. Gzhytskyj*

**RISK MINIMISING IN INTERNATIONAL ACTIVITY DIVISION OF
AGRICULTURAL ENTERPRISES**

The paper analyzes the risks of carrying out foreign economic activity in agriculture. Directions to minimize the risks of foreign economic activity of agricultural enterprises in the future.

Key words: *foreign trade, agricultural enterprises, international market risks, strategic planning*

Рецензент – д.е.н., професор Шульський М.Г.